

โครงสร้างของที่ว่าง

THE STRUCTURE OF SPACE

ธิดารัตน์ ชุ่มจันทรีด / THIDARAT CHUMJUNGREED

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาทัศนศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
MASTER OF FINE ARTS PROGRAM IN VISUAL ARTS GRADUATE SCHOOL,
SILPAKORN UNIVERSITY

สาครินทร์ เครืออ่อน / SAKRIN KRAUE-ON ¹

ชูศักดิ์ ศรีชวัญ / CHUSAK SRIKWAN ²

สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

งานวิจัย “โครงสร้างของที่ว่าง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องของที่ว่างที่เกิดขึ้นโครงสร้างสังคม ที่ว่างในความหมายที่นอกจากไปจากความว่างเปล่าหรือสัมผัสจับต้องไม่ได้ แต่เป็นที่ว่างที่เกิดจากความหลากหลายทางสังคม การไม่รับรู้หรือความไม่ใส่ใจโดยข้าพเจ้าได้ยกประเด็นการศึกษาของอาชีพหาบเร่ กิจกรรมการค้าที่เกิดขึ้นและแทรกตัวในทุกที่ว่างของสังคม อาชีพที่เข้าถึงกลุ่มคนในสังคมไทย แต่ไม่ปรากฏชัดและไม่มีความหมายในสังคม ข้าพเจ้าได้นำประเด็นนี้มาเป็นแรงบันดาลใจ ใช้เรื่องของที่ว่างในทางทัศนธาตุมาเป็นสื่อในการสร้างผลงานศิลปะแบบ 3 มิติ เป็นโครงสร้างขนาดเท่าจริง มีส่วนที่เป็นโครงสร้างที่เบาบางโดยการตัดโครงสร้างเป็นรูปทรงของสินค้าภายในรถหาบเร่แผงลอย ประกอบเข้ากับส่วนที่เป็นพาหนะที่ผ่านการใช้งานจริง โครงสร้างที่โปร่งบาง คือตัวกระตุ้นให้เกิดการพิจารณาถึงรูปทรงดั้งเดิม กระตุ้นให้เกิดการตีความ และนำไปสู่เรื่องราวที่ผู้ดูเคยมีประสบการณ์ร่วม ผลงานชุดนี้ยังแสดงให้เห็นถึงการมีตัวตน และการมีบทบาทของกลุ่มคนอาชีพหาบเร่ กลุ่มคนที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของโครงสร้างในสังคม

คำสำคัญ : โครงสร้าง, ที่ว่าง, โครงสร้างของสังคมไทย

Abstract

The research “Structure of space” to study the issue of the vacancy caused social structure. The vacancy in the sense that in addition to being empty or must not touch. But as the vacancy caused by the diversity of society. The unrecognized or ignored. I was raised by a case study of a Hawker. Trading activity that took place and insert a blank in all of society. Access to professional groups in Thailand. But as a professional neglect. Choose to ignore It is as if they never existed. Not overtly, and no role in our society. I take this as inspiration. Use of space in the media to create a visual element to the art 3-D structure is actual size. The structure is a thin wire frame by bending the shape of its interior street vendors. Coupled with the fact that the object is a vehicle through practical applications. The light, airy structures on the space is encouraging considering the primitive shapes. The interpretation Lead story ever experienced together. Demonstrating the tangible. The role of the professional Hawker. Among the elements of the social structure.

Keywords : structure , space, The Structure of Thai society

¹ อาจารย์สาครินทร์ เครืออ่อน คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

² อาจารย์ชูศักดิ์ ศรีชวัญ คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

บทนำ

สรรพสิ่งบนโลกล้วนมีโครงสร้างเป็นตัวของตัวเอง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สามารถสัมผัสและมองเห็นได้เราเรียกว่าโครงสร้างทางกายภาพ เช่น โครงสร้างของอาคาร โครงสร้างของร่างกาย เป็นสิ่งที่วิทยาศาสตร์สามารถพิสูจน์และอธิบายได้ ยังมีโครงสร้างอีกประเภทที่มีความซับซ้อนทางนามธรรมอีกนั่นคือโครงสร้างของสังคม โครงสร้างที่เกิดจากความสัมพันธ์ของการอยู่รวมกันของมนุษย์ มนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน เกิดการพัฒนาเป็นสังคม การอยู่รวมกันของมนุษย์ที่มีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันหลายรูปแบบ โดยการจะจำแนกจากสิ่งแวดล้อม อาชีพ อายุ เพศ ศาสนา ฐานะ ที่อยู่อาศัย ด้านสังคมไทยสามารถแบ่งโครงสร้างทางสังคม ตามหลักความสัมพันธ์ของสังคมมนุษย์ออกเป็น 2 ส่วนคือ

1. สังคมชนบท (กลุ่มปฐมภูมิ) เป็นสังคมที่มีโครงสร้างแบบแผนชัดเจนและคล้ายคลึงกันทั้ง ความเป็นอยู่ อาชีพ ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม พื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ไม่แตกต่างกันมาก มีการติดต่อสื่อสารกับแบบใกล้ชิด พึ่งพาอาศัยกัน

2. สังคมเมือง (กลุ่มทุติยภูมิ) ผู้คนอาศัยอยู่หนาแน่นเป็นจำนวนมาก เป็นสังคมที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ มีการพึ่งพาอาศัยกันธุรกิจ ติดต่อกันตามสถานะและหน้าที่ทางสังคม มีความหลากหลายทางด้านความคิด ความเชื่อ ศาสนาและวัฒนธรรม

ในสังคมเมืองมีความหลากหลายของสถานภาพของแต่ละกลุ่มในสังคมทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ เกิดช่องว่างในสังคม จากที่ได้ศึกษาสำรวจข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ที่ว่างในสังคมนี้นี้ยังมีกลุ่มคนที่แทรกตัวและอาศัยพื้นที่ว่างในดำเนินชีวิต เป็นตัวผสมผสานความหลากหลายในสังคม ในกรณีศึกษาที่ข้าพเจ้าได้เลือกศึกษาอาชีพกลุ่มคนหาบเร่แผงลอย เพราะมีลักษณะจำเพาะที่พบเห็นได้ในสังคมไทย มองเห็นว่ากลุ่มคนที่ประกอบนี้เป็นกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลในทุกชนชั้น แทรกตัวในทุกพื้นที่ว่างทั้งในพื้นที่เอกชนและพื้นที่สาธารณะ ที่ว่างในด้านสังคมศาสตร์ กล่าวคือคนเราอาศัยอยู่ในโลกที่มีว่างเป็นแบบ 3 มิติ มีการแสดงกว้าง ความยาว และความลึกแล้ว ในสังคมยังมีที่ว่างในนัยยะอื่นๆ เช่น ความว่างเปล่า พื้นที่ว่าง ช่องว่าง ความเรียบสงบ เป็นต้น มนุษย์เราต้องการพื้นที่ว่างที่เหมาะสมในการดำรงชีวิตหากอยู่หาไม่มีระยะของที่ว่างน้อยจะทำให้รู้สึกแน่น อึดอัด ในขณะที่เดียวกันถ้ามีที่ว่างมาก จะทำให้รู้สึกอึดอัด เบื่อหน่าย ในระบบสังคมก็จะพบที่ว่าง ในรูปแบบของความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น สถานภาพ ช่องว่างระหว่างสังคมเมืองและชนบท ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่ว่างในสังคมศาสตร์จะไม่ปรากฏให้เห็นหรือรับรู้ได้โดยตรง จะเป็นองค์ประกอบหนึ่งของโครงสร้างทางสังคม

ในส่วนของที่ว่าง (Space) ในความหมายทั่วไปในทางศิลปะ คือทัศนธาตุที่มองไม่เห็น ไม่มีขอบเขต ไม่สามารถกำหนดรูปทรงได้ จะปรากฏเมื่อมีทัศนธาตุอื่นเกิดขึ้นในที่ว่างนั้น ที่ว่างจึงเสมือนพื้นที่ให้ทัศนธาตุอื่นได้ปรากฏ ที่ว่างยังเป็นตัวเป็นตัวกำหนดขอบเขตและส่งเสริมให้ทัศนธาตุอื่นมีความชัดเจนขึ้น คนทั่วไปจะไม่ให้ความสำคัญกับที่ว่าง จะมองเห็นรับรู้เรื่องของรูปทรงเท่านั้น แต่สำหรับคนทำงานศิลปะ นักออกแบบ สถาปนิก จะให้ความสำคัญกับที่ว่าง และนำที่ว่างมาใช้ประโยชน์การใช้งานที่แตกต่างกัน เช่น ที่ว่างที่เกิดขึ้นในงานจิตรกรรม ที่ว่างในงานประติมากรรมก็มีบริเวณว่างที่เกิดขึ้นจริงทางกายภาพ (Physical or Actual Space) สามารถสัมผัสได้ทั้งทางกายและทางการมองเห็น งานสถาปัตยกรรมสร้างที่ว่างต้องคำนึงถึงที่ว่างที่มนุษย์เข้าไปอยู่อาศัยได้ โดยให้อาคารเป็นตัวกำหนดขอบเขตของที่ว่าง ที่ว่าง

ภายนอก (Outer Space) และที่ว่างภายในอาคาร (Inner Space) จะต้องมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันตลอดเวลา ทางด้านดนตรีการเว้นระยะห่างของจังหวะและช่องว่าง จะทำให้เกิดความลงตัวของท่านองและเนื้อร้อง

ที่ว่างที่เกิดขึ้นในโครงสร้างของผลงานวิจัยนี้เป็นที่ว่างที่สื่อความหมายตรงกับที่ว่างในทางทัศนศิลป์ และนำมาเชื่อมโยงกับที่ว่างภายในสังคมดังนี้ กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาบเร่เป็นกลุ่มคนที่ปรากฏอยู่ในทุกชนชั้น มีความสัมพันธ์เบื้องต้นกับบุคคลในทุกชนชั้น แทรกตัวในทุกพื้นที่ว่างทั้งในพื้นที่เอกชนและพื้นที่สาธารณะ แต่ไม่ได้มีบทบาทหรือมีความสำคัญในสังคมเท่าไรนัก ซึ่งมันสอดคล้องกับเรื่องของที่ว่างในงานทัศนศิลป์ คือผลงานศิลปะล้วนแต่มีที่ว่างเป็นส่วนประกอบเพื่อทำให้ผลงานศิลปะนั้นมีความสมบูรณ์ แต่ผู้ชมงานศิลปะกลับไม่ให้ความสนใจกับที่ว่างหรือบทบาทหน้าที่ของที่ว่าง ข้าพเจ้าจึงหยิบยกประเด็นที่ได้กล่าวมาสร้างงานวิจัย ใช้ต้นแบบจากตลาดแบบหาบเร่ในไทยที่มีลักษณะจำเพาะ มาสร้างผลงานศิลปะที่มีโครงสร้างที่โปร่งใสเพื่อนำให้เห็นที่ว่าง เป็นการสร้างบริบทมุมมองที่แปลกใหม่ ที่ว่างของโครงสร้างจะเป็นการแสดงถึงการมีบทบาทสำคัญที่ช่วยให้งานศิลปะนั้นมีความสมบูรณ์ เสริมให้งานมีความโดดเด่น และเป็นส่วนประกอบหนึ่งที่ขาดไม่ได้ในการสร้างงานศิลปะ เช่นเดียวกับรูปทรงของที่ว่างในงานทัศนศิลป์จะกระตุ้นให้ผู้ชมงานรับรู้ถึงการตัวตนมีบทบาทของอาชีพหาบเร่ที่เป็นส่วนประกอบหนึ่งในโครงสร้างสังคมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวความคิดและบริบททางสังคมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของกลุ่มอาชีพหาบเร่แผงลอยอธิบายบทบาทหน้าที่ของอาชีพค้าขายที่มีในสังคมไทยในมิติทางสังคมศาสตร์
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ที่สะท้อนวิถีชีวิตของคนกลุ่มอาชีพหาบเร่ในความหมายของที่ว่างในทางทัศนศิลป์มาอธิบายในเชิงสังคมศาสตร์

สมมุติฐานของการวิจัย

ข้าพเจ้าต้องการสร้างสรรค์ผลงานวิจัยที่นำเรื่องราวอาชีพหาบเร่ อาชีพที่แทรกตัวอยู่ในที่ว่างภายในโครงสร้างของสังคมไทย โดยการใช้ที่ว่างทางทัศนศิลป์มาเป็นสื่อในการอธิบายถึงที่ว่างในระบบสังคมศาสตร์ ผลงานสร้างสรรค์ที่มีต้นแบบมาจากรูปทรงมาจากตลาดเคลื่อนที่แบบหาบเร่ แผงลอย เป็นโครงสร้าง 3 มิติ ขนาดเท่าจริง ใช้เทคนิคการถัก ทอ ตัด ลวดตาข่าย ให้เป็นของรูปทรงที่มีต้นแบบมาจากกับส้นคำภายในรถหาบเร่ รูปทรงจะมีลักษณะที่เป็นโครงสร้างโปร่งเบา สามารถมองผ่านทะลุได้ จัดวางประกอบเข้ากับวัตถุจริงได้แก่ รถจักรยาน รถจักรยานยนต์พ่วงข้าง เป็นพาหนะพาหนะที่ผ่านการใช้งานจริง การติดตั้งผลงานจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับพื้นที่ว่างที่เกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายในโครงสร้าง เพราะพื้นที่ว่างเป็นการสร้างบริบทใหม่ ทำให้เกิดการพิจารณาถึงรูปทรงนำไปสู่เรื่องราวและประสบการณ์ร่วมของแต่ละบุคคลที่เคยสัมผัสแต่อาจจะละเลยไป ไม่ใส่ใจ ให้กลับมาตีตัวตน มีบทบาท มีความสำคัญในสังคม

ขอบเขตของการศึกษา

1. ด้านเนื้อหา ความบันเทิงใจจากความสนใจในเรื่องของที่ว่างในสังคม ที่ว่างในสังคมนั้นมีความหมายที่ลึกซึ้ง ถ่ายทอด

เนื้อหาโดยใช้ที่ว่างในทางทัศนธาตุในการแสดงออกของผลงานศิลปะ

2. ด้านรูปแบบ การสร้างสรรค์ผลงานปฏิกิริยาจากโครงสร้างสามมิติ นำเสนอด้วยการจัดวางงานที่อ้างอิงมาจากต้นแบบจริง ขนาดของผลงานที่มีขนาดเท่าจริง มีการเปลี่ยนมุมมองของคนดูจากวัตถุจริงที่มีปริมาตรกลายเป็นโครงสร้างโปร่งบาง เน้นในเรื่องของที่ว่างภายในตัว การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผลงานพื้นที่ และผู้ชม ให้เกิดองค์รวมเป็นสำคัญ

3. ด้านเทคนิค การสร้างสรรค์โดยกระบวนการตัดลวดเป็นโครงสร้างขนาดเท่าจริงตามต้นแบบ มีลักษณะเป็นโครงสร้างที่โปร่ง มีระยะห่างของเส้นตาข่ายมีขนาดต่างกันช่วยทำให้งานมีระยะและมิติที่ทับซ้อนกัน มีการจัดวางรวมกับวัตถุจริงเพื่อสร้างความหลากหลายให้กับตัวผลงาน การที่วัตถุจริงที่เข้ามารวมเป็นการสร้างความชัดเจนในเรื่องของเนื้อหาและตอบสนองแนวความคิดได้เป็นอย่างดี

วิธีการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความหมายของที่ว่างในศาสตร์แขนงอื่นๆ และวิธีการการสร้างที่ว่างให้ปรากฏโดยผ่านงานผลงานทัศนศิลป์
2. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของคนประกอบอาชีพหาบเร่ทั้งทางโครงสร้างทางกายภาพ และข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากการสัมภาษณ์
3. เพื่อศึกษาทฤษฎี แนวความคิด ปรัชญาในทางทัศนศิลป์ ศึกษาทฤษฎีของการเห็น (Visual theory) ทฤษฎีเรื่องที่ว่า Physical Space, Three Dimension Space และเรื่องการลวงตา Illusion Space ศึกษาศิลปะแบบจัดวาง (Installation Art)
4. เพื่อศึกษาเรื่องสังคมศาสตร์ โครงสร้างทางสังคมแบบต่างๆ
5. เพื่อศึกษาเรื่องทฤษฎีกระบวนการรับรู้ ของ โจเซฟ ที แคลปเปอร์

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ในการสร้างสรรค์ผลงานของข้าพเจ้า เริ่มจากการความสนใจในเรื่องที่ว่างในงานทัศนศิลป์ นำมาสู่การหาค้นหาที่ว่างในความหมายเชิงสังคมศาสตร์ รูปแบบของที่ว่างในนิยายที่ต่างออกไปจากองค์ความรู้ทางทัศนธาตุ สิ่งแวดล้อม ระบบสังคม การดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มีที่ว่างหรือความว่าง แฝงอยู่โครงสร้างหลักในรูปแบบใดบ้าง ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ หาสัญลักษณ์ และถ่ายทอดผ่านผลงานศิลปะ การสร้างผลงานมีขั้นตอนในการศึกษาค้นคว้า อาจจะมาจากการตั้งฐานข้อมูลความรู้เดิม ประสบการณ์ที่รับรู้ บริบทที่แวดล้อม และนำอิทธิพลรอบข้างมาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์ผลงาน

1.อิทธิพลจากตนเอง ครอบครัว สังคม

ข้าพเจ้าเกิดและเติบโตในครอบครัวที่ประกอบอาชีพ พื้นที่เกินครึ่งของบ้านจะเป็นส่วนของร้านค้า ไม่ว่าจะมองไปมุมไหนของบ้านก็จะมีสินค้าประเภทต่างๆถูกจัดวางไว้แบบพร้อมให้เลือกซื้อหรือบางทีก็ดูไม่เป็นระเบียบ หน้าที่หลักของทุกคนในบ้านคือการขายของ ต้องรู้ถึงราคาสินค้า ประเภทของสินค้า การเลือกสินค้ามาให้ตรงกับความต้องการของลูกค้า การค้าขายในมุมมองของข้าพเจ้าจึงมิใช่แค่การซื้อขายแลกเปลี่ยนเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวกลางในการสร้างความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่ สินค้าในร้านค้ายังเป็นตัวบ่งบอกถึงกำลังทรัพย์ ค่านิยม ของคนในชุมชนนั้นๆ ในปัจจุบันร้านค้าแบบ

สะดวกซื้อแบบระบบแฟรนไชส์ได้มีจำนวนเพิ่มขึ้นและตั้งอยู่ในทำเลที่ดี เข้าถึงแหล่งชุมชนให้มากขึ้น สิ่งค้าภายในร้านที่ถูกจัดให้หลากหลายให้เลือก มีความสะดวกรวดเร็ว มีวิธีการส่งเสริมการขายเพื่อดึงดูดลูกค้าเพิ่มรายรับ แต่ในความเป็นจริงร้านสะดวกซื้อไม่ได้ตอบโจทย์ของคนทุกกลุ่ม ไม่สามารถตอบสนองคนได้ทุกช่วงอายุวัย เพราะไม่ได้มีการสำรวจหรือเข้าใจความต้องการของคนในระดับนั้น เช่นในระดับผู้สูงอายุ ผู้คนในชนบทเท่าที่ควรจะเป็น

การเข้ามาเพื่อศึกษาในเมืองใหญ่ของข้าพเจ้า จากการสังเกตผู้คนแออัด ตึกอาคารที่สูงเรียงราย ห้างสรรพสินค้าที่ตั้งอยู่ในทำเลที่ดี ในย่านธุรกิจ แหล่งท่องเที่ยว ดูเสมือนว่าคนในเมืองจะผูกขาดกับการเลือกซื้อสินค้ากับห้างสรรพสินค้าและร้านสะดวกซื้อไปแล้ว แต่ข้าพเจ้ายังเห็นการค้าขายรูปแบบหนึ่งที่ดูขัดแย้งกับสภาพความเป็นอยู่ของคนในเมืองหลวง พบเจอมากกว่าในชนบทเสียด้วยซ้ำ “รถหาบเร่ แผงลอย” กิจกรรมทางการค้าที่เจาะเป้าหมายไปที่กลุ่มคนระดับกลางถึงล่าง สินค้าส่วนใหญ่จะมีราคาถูก มีความหลากหลายของสินค้า ทั้งของใช้ภายในบ้าน วัตถุดิบอาหารที่ครบครัน เราจะพบเห็นได้ตามบริเวณใต้ทั่วไปทั้งในพื้นที่สาธารณะตามทางเดินเท้า หรือในพื้นที่เอกชน กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพนี้มีลักษณะจำเพาะที่พบเห็นในคนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การใช้พื้นที่ว่างในการสร้างรายได้ แทรกตัวขับเคลื่อนไปในที่ว่างทางสังคม เป็นตัวแทนความสัมพันธ์ของสังคมที่มีความหลากหลายทางด้านฐานะทางการเงิน สถานภาพที่แตกต่างภายในระบบโครงสร้างของสังคมไทย

ภาพที่ 1 ภาพข้อมูลรถหาบเร่แผงลอย

ที่มา : <http://flickrhivemind.net/Tags/broom,vendor/Interesting>

ภาพที่ 2 ภาพข้อมูลรถหาบเร่แผงลอย

ที่มา : <http://flickrhivemind.net/Tags/broom,vendor/Interesting>

ภาพที่ 3 ภาพข้อมูลรถหาบเร่แผงลอย

ที่มา : <http://flickrhivemind.net/Tags/broom,vendor/Interesting>

2.อิทธิพลที่มาจากแนวคิดทฤษฎี

การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ย่อมต้องมีการสื่อสารเป็นเครื่องมือหลัก เพื่อติดต่อในระดับบุคคล ระดับสังคม ในสังคมจะมีโครงสร้างที่ซับซ้อน มนุษย์จะมีกระบวนการคัดสรรเลือกรับรู้เฉพาะในส่วนที่คิดว่ามีประโยชน์มีผลกระทบต่อตนเองเท่านั้น

โจเซฟ ที แคลปเปอร์ (Klapper, J.T) ได้กล่าวถึงกระบวนการในการรับรู้ของมนุษย์ ประกอบด้วยการคัดกรอง 4 ขั้นตอน

1. การเลือกเปิดรับ (selective exposure) เป็นขั้นตอนแรกในการเปิดการรับรู้ เลือกทักษะที่ตนเองมีความถนัดในการรับรู้ขั้นพื้นฐาน เช่น การฟัง การอ่าน การมองเห็น เลือกในสิ่งที่ตนเองต้องการและมีความเข้าใจเท่านั้น

2. การเลือกให้ความสนใจ (Selective Attention) ขั้นตอนนี้ มนุษย์จะเลือกเฉพาะสิ่งที่สิ่งที่สอดคล้องกับความรู้และทัศนคติเดิมที่มีอยู่แล้ว หลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับทัศนคติของตนเอง เพราะจะทำให้เกิดสภาวะที่ขัดแย้ง เกิดความไม่พอใจ

3. การเลือกรับรู้และตีความหมาย (Selective Perception and Interpretation) เมื่อเลือกความสนใจจะเกิดการจะตีความตามเจตนาอารมณ์ของตนเอง ทำให้การรับรู้มีการตีความไปได้หลายแบบตามฐานความรู้เดิม ตามประสบการณ์ ความเชื่อ สภาวะอารมณ์ของแต่ละบุคคลนั้น และมีการปรับเปลี่ยนลดทอนตามแต่ที่ตนพอใจ

4. การเลือกจดจำ (Selective Retention) เลือกจดจำสาระของการรับรู้ ที่มีประโยชน์กับตนเอง เพื่อนำมาถ่ายทอดและใช้ประโยชน์ในอนาคต อาจนำมาใช้ ส่งเสริมหรือโต้แย้งในสิ่งที่ขัดแย้งกับทัศนคติของตนเอง และเลือกที่จะไม่จดจำสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นและไม่เกี่ยวข้องกับตนเอง

จากที่กล่าวมาการรับรู้สารของมนุษย์ไม่ว่าจะจากทักษะการฟัง การมองเห็น การอ่าน หรือการสัมผัส ปัจจัยในการคัดเลือกการรับรู้มาจากทัศนคติ ประสบการณ์ การศึกษา สถานภาพ ค่านิยม ความเชื่อ ทำให้มนุษย์ไม่มีจิตที่จะรับรู้ถึงสิ่งอื่นรอบตัว จนคิดว่ามันไม่มีอยู่แล้ว ทั้งๆที่สารนั้นยังมีอยู่ ยังมีการดำเนินชีวิต ยังมีตัวตน มีบทบาทอยู่ในสังคม

3.อิทธิพลที่มาจากปรัชญาและผลงานทางศิลปะ

การสร้างสรรคผลงานศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทยทุกวันนี้ มิได้ตระหนักถึงความสำเร็จของตัววัตถุผลงานอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ศิลปินและผู้จัดนิทรรศการจะต้องรู้จักและเข้าใจการนำเสนอผลงานให้ทรงประสิทธิภาพมากที่สุด เพราะช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา กระแสของศิลปะได้เริ่มแยกตัวออกจากบริบทของพื้นที่ในหอศิลป์มากยิ่งขึ้น การแสดงออกของผลงาน

ศิลปะไม่เพียงแต่บ่งชี้ความหมายในตัวเอง แต่ยังครอบคลุมเนื้อหาของพื้นที่โดยรอบ ทำให้เกิดการจำลองสถานการณ์เพื่อผู้ชมสามารถสัมผัสกับผลงานได้อย่างดียิ่งขึ้น ศิลปะในรูปแบบอินสตอลเลชั่น Installation Art (สมพร รอดบุญ, 2551 : 145) หรือศิลปะแบบจัดวาง ผลงานจะมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ ให้ความสำคัญกับการจัดการสภาพแวดล้อมโดยรอบ ไม่ใช่เพียงตัวผลงานอย่างเดียว การทำงานที่ไม่ได้มุ่งเน้นความงามจากทัศนธาตุเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึง พื้นที่ว่าง (Space) และบริบท (Context) ต้องเปิดโอกาสให้พื้นที่มีบทบาทในการทำงานร่วมกับตัวผลงาน แม้จะอยู่ในพื้นที่สาธารณะ หรือพื้นที่ส่วนตัวก็ตาม มีที่ว่างที่เป็นตัวช่วยในการกำหนดขอบเขตขอบรูปทรง เป็นการเพิ่มมิติทางผัสสะ เช่น ผู้ชมสามารถเดินเข้าไปเล่นและตอบโต้ (Interactive) เป็นส่วนหนึ่งของผลงาน ศิลปะจัดวางมีลักษณะการจัดการกับพื้นที่หลายประเภท เช่นการจัดวางที่จำลองให้เสมือนจริง เพื่อให้ผู้ชมเกิดความตื่นตัว เกิดสงสัย ตั้งคำถาม การแทรกเข้าไปในพื้นที่ที่มีลักษณะจำเพาะ ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ของพื้นที่เดิม หรืออาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งและการวิจารณ์

ตัวอย่างผลงานของศิลปินชาวอเมริกัน Tony Matelli สร้างประติมากรรมเหมือนจริง “Sleepwalker” ผลงานที่รูปชายคนหนึ่งอยู่ในลักษณะเดินละเมอ สวมแค่กางเกงในตัวเดียว การเดินละเมอแสดงถึงสภาวะที่ไร้การควบคุม ไร้ความสามารถในการป้องกันอันตราย เป็นอาการที่น้อยคนนักจะเคยมีประสบการณ์ งานประติมากรรมชิ้นนี้มีการติดตั้งอยู่ภายนอกอาคาร ซึ่งเป็นไปตามความต้องการของผู้อำนวยการหอศิลป์ ผลงานชิ้นนี้จะไม่ได้รับความสนใจหากมันไม่ได้ติดตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยหญิงล้วนที่แมสซาชูเซตส์ บริบทที่แวดล้อมกับเนื้อหาของผลงานที่ขัดแย้งกันโดยสิ้นเชิง ทำให้มีนักศึกษาจำนวนมากออกมาโต้แย้งถึงความไม่เหมาะสมของประติมากรรมชิ้นนี้ ว่าดูผิดกาลเทศะ มีผลกระทบทางด้านลบ แต่สำหรับภัณฑารักษ์ผู้จัดงานกลับมีความพึงพอใจในการกระทำของนักศึกษา เพราะงานศิลปะและพื้นที่บริบทได้ส่งผลกระทบให้เกิดการตอบสนอง ปฏิกริยาการโต้แย้ง แสดงความคิดเห็นต่องานศิลปะ ถือว่าเป็นความสำเร็จของผลงานแบบ Installation Art

ภาพที่ 4 ภาพผลงาน Sleepwalker ของ Tony Matelli

ที่มา : https://www.bostonglobe.com/metro/2014/02/06/statue-sleepwalking-man-triggers-controversy-wellesley-college/cTvPcGKdNExMs1bp0mnrzJ/picture.html?p1=Article_Gallery

“Home within Home” ผลงานศิลปะแบบ Installation Art ของ Do ho Suh ศิลปินที่การสร้างสรรคเฉพาะตน (Identity) ชาวเกาหลีใต้ และเติบโตในสหรัฐอเมริกา โดยผลงานมีลักษณะเป็นโครงสร้างสถาปัตยกรรมขนาดเท่าจริง สร้างจากวัสดุชนิดเดียวเป็น

ผ้าที่มีความโปร่งใสสีฟ้า รูปทรงของสถาปัตยกรรมแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนภายนอกมีต้นแบบมาจากสถาปัตยกรรมแบบอเมริกาหอคลุม ส่วนของภายในที่เป็นสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมของเกาหลีโบราณ เป็นความแตกต่าง 2 วัฒนธรรม สะท้อนชีวิตของศิลปินที่เกิดที่ เกาหลีใต้ เติบโตใช้ชีวิตในสหรัฐอเมริกา

ต้นแบบของสถาปัตยกรรมได้ถูกนำมาเปลี่ยนบริบททั้ง ทางด้านพื้นที่ การสร้างสถาปัตยกรรมจำลองลงให้พื้นที่จริงในหอ ศิลป์ เปลี่ยนการรับรู้ที่แปลกใหม่ไม่คุ้นชินโดยการเปลี่ยนโครงสร้าง ของสถาปัตยกรรมที่มีแข็งแรง รองรับน้ำหนักได้ ให้กลายเป็น โครงสร้างที่ดูเบาบาง ไม่แข็งแรง มองทะลุผ่านได้ ผู้ชมได้สามารถ เดินเข้าไปชมภายในของผลงานงานได้ ผลงานชุดนี้นอกจากสะท้อน ให้เห็นการก้าวข้ามทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนมุมมองและบริบท การคำนึงถึงการทำงานของที่ว่างระหว่างพื้นที่หอศิลป์จริงกับผลงาน และผลงานสถาปัตยกรรมส่วนภายนอกยังมีข้อห้ามส่วนของ สถาปัตยกรรมภายในด้วยที่ว่างอีก เป็นการทับซ้อนกันของพื้นที่ และที่ว่าง

ภาพที่ 5 ภาพผลงาน Home within Home ของ Do ho Suh
ที่มา: http://www.lehmannmaupin.com/exhibitions/2013-11-12_national-museum-of-modern-and-contemporary-art-seoul-korea#2

ภาพที่ 6 ภาพผลงาน Home within Home ของ Do ho Suh
ที่มา : http://www.lehmannmaupin.com/exhibitions/2013-11-12_national-museum-of-modern-and-contemporary-art-seoul-korea#2

วิธีการสร้างสรรค์ผลงาน

ผลงานวิจัยชุดนี้ ได้มีการค้นคว้าและหาแนวทางการ พัฒนาเรื่องประเด็นทางสังคม ทางด้านเทคนิควิธีการสร้างสรรค์ทาง ทัศนศิลป์ให้มีความสอดคล้องระหว่างวัสดุ วัตถุ การ สร้างสรรค์ผลงานจะต้องมีการศึกษาข้อมูลทั้งภาคสนามและจากทฤษฎี จึงจำเป็นต้องมีการกำหนด ขอบเขตของฐานข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและ กระบวนการสร้างสรรค์งาน จะทำให้ผลงานมี ประเด็นและรูปแบบที่ ชัดเจน แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน

1. การเก็บข้อมูล ศึกษาข้อมูล

1.1 ข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์ตรง ครอบครัวข้าพเจ้าที่ ประกอบอาชีพค้า เป็นส่วนหนึ่งของฐานข้อมูลในการถ่ายทอดผลงาน

1.2 ข้อมูลที่ได้จากภาคสนามจากศึกษาทั้งทางกายภาพ โดยการศึกษาโครงสร้างรูปแบบตลาด ความหลากหลายของค้าขาย สินค้า การปรับตัวไปตามสภาพความเป็นอยู่ของโครงสร้างสังคมที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย

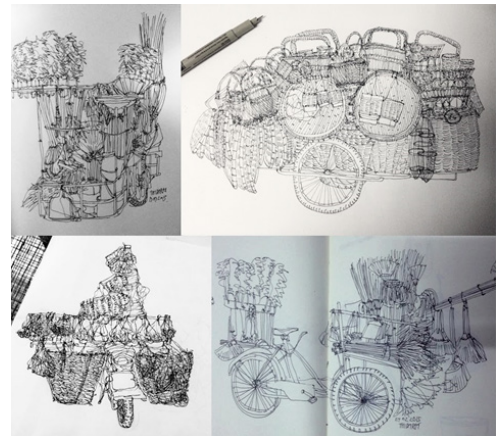
1.3 ข้อมูลที่ได้จากเอกสารทั้งแบบลายลักษณ์อักษร ภาพร่าง ข้อมูลความรู้เหล่านี้จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงที่ผ่านการ ทดแทนที่แตกต่างกันไป

2. การเรียบเรียงข้อมูลและสร้างแบบร่าง

2.1 การวิเคราะห์จากฐานข้อมูลที่ได้รับ นำมาสู่ประเด็นที่ น่าสนใจ โดยข้าพเจ้าได้เลือกประเด็นการมีบทบาทของกลุ่มคนที่ ประกอบอาชีพหาบเร่ มีส่วนความสำคัญกับโครงสร้างสังคมไทย อาชีพที่เป็นแสดงลักษณะจำเพาะที่มีในสังคมไทย ที่พบเห็นจน เคยชินไม่ได้สนใจและหลงลืมไป

2.2 การกำหนดสื่อในการสร้างสัญลักษณ์ การลดทอนรูปทรง โดยการสร้างผลงานที่จะบ่งบอกถึงความมีอยู่ มีตัวตนของประเด็น ที่หยิบยกขึ้นมา เพื่อแสดงออกความงามทางทัศนศิลป์ และถ่ายทอด สมมุติฐานที่ตั้งไว้

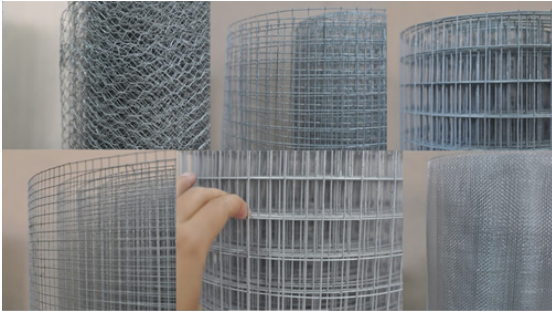
2.3 เลือกต้นแบบรถหาบเร่ที่มีความน่าสนใจ สร้างแบบร่าง (Sketch) ที่มาจากภาพถ่าย และการร่างจากสถานที่จริง เพื่อให้ ได้ศึกษาโครงสร้าง รูปแบบ ของรถหาบเร่ และการจัดองค์ประกอบ ให้เสมือนจริง ขนาดเท่าจริง และมีสมบูรณที่สุด

ภาพที่ 7
ที่มา : นางสาวธิดารัตน์ ชุ่มจันทร์

3. วัสดุอุปกรณ์และเทคนิคที่ใช้ในการสร้างงาน

การเลือกวัสดุเป็นโครงลวดทรงไก่ และโครงลวดตาข่าย หลายขนาดตั้งแต่ 0.5-2 เซนติเมตร การเลือกใช้โครงลวดเพราะมี คุณสมบัติแข็งแรง ดัดปรับเปรียบเทียบรูปทรงได้หลายแบบ ทั้งรูปทรง เลขาชนิด และรูปทรงอิสระ มีความคงตัวของรูปทรงไม่มีเปลี่ยนแปลง และในทางทัศนศิลป์โครงลวดยังแสดงให้เห็นพื้นที่ว่าง มีอากาศ ทั้งภายนอกและภายในรูปทรง ซึ่งเป็นการใช้เป็นสัญลักษณ์ในการ แสดงออกถึงที่ว่างในสังคม

ภาพที่ 8
ที่มา : นางสาวธิดารัตน์ ชุ่มจิ้งหรีด

4. การสร้างผลงานและติดตั้ง

การสร้างผลงาน โดยจะเริ่มจากการสร้างโครงสร้างที่มีขนาดใหญ่ก่อน และต้องใช้ลวดตาข่ายที่มีความหนาเพื่อรองรับน้ำหนักในของโครงสร้างย่อย การวัดขนาดและคำนวณขนาดของรูปแบบที่เท่าจริง ใช้คีมตัดลวดตัดลวดตาข่ายที่ละเอียดตามขนาดที่วัดได้ ประกอบกันโดยโครงลวดตาข่ายที่ตัดแบ่งหรือใช้ลวดอะลูมิเนียมเป็นตัวยึดโครงสร้างให้มีรูปทรงที่เราต้องการ การประกอบของวัสดุที่ทำขึ้น นำมาวางจัดองค์ประกอบในลักษณะเหมือนจริงลงบนรถจักรยานยนต์พ่วงข้างที่เป็นวัตถุจริง ในส่วนนี้ต้องคำนึงถึงปริมาณของผลงานที่สร้างขึ้นให้ลงตัวกับวัตถุจริง อาจมีการเพิ่มลดจำนวนตามความเหมาะสม การติดตั้งผลงานจริง ส่วนนี้ถือเป็นส่วนสำคัญเพราะเป็นตัวสื่อสารกับผู้ชมงาน การติดตั้งผลงานจัดวางในรูปแบบ 3 มิติ จัดวางในรูปแบบสภาพที่เหมือนจริง เว้นระยะห่างของผลงานแต่ละชิ้น เพื่อแสดงให้เห็นความงามรูปทรงที่มีพื้นที่ว่างเป็นตัวกำหนดขอบเขตทั้งภายในวัตถุและนอกวัตถุ เป็นผลงานที่สามารถมองได้รอบด้าน

ภาพที่ 9
ที่มา : นางสาวธิดารัตน์ ชุ่มจิ้งหรีด

ภาพที่ 10
ที่มา : นางสาวธิดารัตน์ ชุ่มจิ้งหรีด

ภาพที่ 11
ที่มา : นางสาวธิดารัตน์ ชุ่มจิ้งหรีด

อภิปรายผล

จากสมมุติฐานของการวิจัย “โครงสร้างของที่ว่าง” นี้ ข้าพเจ้าต้องการสร้างสรรค์ผลงานวิจัยที่นำเรื่องราวอาชีพหาแร่อาชีพที่แทรกตัวอยู่ในที่ว่างในโครงสร้างของสังคมไทย โดยการใช้ที่ว่างทางทัศนศิลป์มาเป็นสื่อในการอธิบายถึงที่ว่างในระบบสังคมศาสตร์ ผลงานสร้างสรรค์ที่มีต้นแบบมาจากรูปทรงมาจากตลาดเคลื่อนที่แบบหาแร่ แผลงลอยนี้ ได้รับความสนใจจากกลุ่มนักเรียน นักศึกษา พ่อสมควร แต่กลุ่มที่ให้ความสนใจมากคือคนกลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มคนผู้สูงอายุมาก อาจเป็นเพราะกลุ่มคนเหล่านี้เริ่มมีความคิดนึกถึงเรื่องราวอดีต ประสบการณ์ที่ผ่านมา มากกว่ากลุ่มนักศึกษาหรือวัยหนุ่มสาว ผลงานการวิจัยกระตุ้นให้ผู้ชมงานเกิดการพิจารณาถึงรูปทรงเดิมและมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับอาชีพหาแร่ และเริ่มให้ความสำคัญกับอาชีพหาแร่ ซึ่งถือว่าตรงตามวัตถุประสงค์และสมมุติฐานที่ได้ตั้งไว้

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลงานวิจัย “โครงสร้างของที่ว่าง” มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอที่ว่างในสังคมของกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาแร่ในเมืองใหญ่ อาชีพที่ขับเคลื่อนผ่านทุกพื้นที่ว่างในสังคม ช่วยลดช่องว่างของความหลากหลายทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้คือแรงบันดาลใจให้ข้าพเจ้าคิดสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่สามารถถ่ายทอดเรื่องของที่ว่างในสังคมให้มีตัวตน สัมผัสได้ มองเห็นได้ ผ่านกระบวนการสร้างผลงานเป็นโครงสร้างที่โปร่งเบา มองทะลุผ่านได้ด้วยวัสดุลวดตาข่าย ขนาดและรูปทรงที่เหมือนจริงของรถหาแร่ การติดตั้งในพื้นที่ที่มีบริบทขัดแย้งกับบริบทเดิมของรถหาแร่ เกิดบริบทใหม่กับตัวผลงาน ให้ที่ว่างภายนอกและภายในรูปทรงได้ทำงาน และพื้นที่หอศิลป์มีบทบาทหน้าที่ส่งเสริมกับตัวผลงาน นอกจากความงามทางทัศนศิลป์ที่ปรากฏชัดในผลงานแล้ว รูปทรงผลงานที่โปร่งเบา เน้นที่ว่าง ผิดแปลกไปจากความคุ้นชินที่เคยรับรู้ เป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ชมเริ่มพิจารณา ตีความถึงต้นแบบดั้งเดิมของรูปทรง เกิดการแสดงความคิดเห็นกับตัวผลงาน การตั้งคำถามจากผู้ชมงาน เช่น ทำไมถึงเลือกทำเรื่องรถหาแร่ ทำไมถึงเลือกใช้ลวดตาข่ายเป็นวัสดุในการสร้างผลงาน ทำไมต้องทำให้เป็นงานกลวงมองทะลุผ่านได้ มีข้อเสนอแนะจากผู้ชมให้ทดลองเอาผลงานศิลปะไปใช้งานจริงในสถานการณ์จริง บางก็บอกเล่าถึงเรื่องราวของรถหาแร่ในแง่มุมประสบการณ์ร่วมสัมผัสของที่แตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล นอกจากผลงานสร้างสรรค์ชุดนี้มีความสมบูรณ์ของเนื้อหาและวัสดุแล้ว สิ่งให้ผู้ชมแสดงความคิดเห็นต่อผลงานสร้างสรรค์ชุดนี้ นั้นถือว่าตรงตามวัตถุประสงค์ที่ข้าพเจ้าตั้งสมมุติฐานไว้ ที่ต้องการให้

งานสร้างสรรค์ได้แสดงหน้าที่สื่อสารและบอกกล่าวกับผู้ชมให้ผู้คนได้หันมองสิ่งที่อยู่รอบข้าง ให้ความสำคัญกับกลุ่มคนทุกชนชั้น ที่เราอาจหลงลืมละเลยไป ตระหนักว่าเราอาศัยอยู่ในสังคมที่ประกอบด้วยคนทุกระดับชั้น

การเปลี่ยนรูปทรงของรถหาบเร่ที่เราเคยพบเจอในสังคม โดยการใช้ที่ว่างเป็นตัวสร้างรูปทรงของรถหาบเร่นั้นถือว่าการเปลี่ยนบริบทจากความคุ้นชินของคนทั่วไปให้เกิดการพิจารณาถึงรูปทรงต้นแบบหรือรูปทรงดั้งเดิมและหาความหมายที่ข้าพเจ้าได้ต้องการสื่อถึงบทบาทกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาบเร่เป็นกลุ่มคนที่ปรากฏอยู่ในทุกชนชั้น แทรกตัวในทุกพื้นที่ว่างทั้งในพื้นที่เอกชนและพื้นที่สาธารณะ มีความสัมพันธ์เบื้องต้นกับบุคคลในทุกชนชั้น และสังคมไทยต้องขับเคลื่อนด้วยคนทุกกลุ่มทุกชนชั้น

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยชุดนี้ในส่วนของกระบวนการถ่ายทอดแนวคิดแสดงออกมาได้ดี เทคนิคมีความเป็นลักษณะเฉพาะตน วัสดุและเทคนิคสามารถรองรับแนวความคิดออกมาได้สมบูรณ์ แต่การสร้างสรรค์ผลงานในระดับต่อไปควรพัฒนาเนื้อเรื่องแนวความคิดที่ทันสมัยและครอบคลุมกับคนทุกระดับชั้น หรือประเด็นที่คนส่วนใหญ่กำลังให้ความสนใจ และการนำเสนอผลงานต้องให้ความสำคัญทำพื้นที่ บริบท เพราะจะส่งเสริมให้ผลงานมีความสมบูรณ์ ได้รับความสนใจ ในการวิจัยครั้งนี้ ได้รับการชี้แนะการสอนจากคณาจารย์ ที่มีศักยภาพ ทำให้ข้าพเจ้าสร้างสรรค์งานที่มีคุณภาพและมีคุณค่ากับสังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2552). **ความไม่หลากหลายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.

ลลิตทิพย์ รุ่งเรือง. (2545). ที่ว่างที่สร้างให้เกิดความยั่งยืนทางสังคม: กรณีศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่าง และการปฏิบัติการทางสังคม ของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน ตำบลในเมือง จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์ (สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.

ศรีรัฐ ไกวงศ์ และ อัมพร สุคันธวิช. (2558). **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมพร รอดบุญ. (2551). ศิลปะในรูปแบบอินสตอลเลชัน. ใน **สู่อัตถ์นิทรรศการการประกวดศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 54**. หน้า 145. กรุงเทพฯ: Siam Tongkij Company Limited.